

ENTREPRENØRENE LANDSSAMMENSLUTNING - 70-ARS JUBILEUM
TORS DAG 29. MAI 1980

BYGGE- OG ANLEGGSVIRKSOMHETENS Plass I NORSK ØKONOMI

Jeg takker for at jeg er blitt invitert til dette jubileumsmøtet.

Bygge- og anleggsnæringen har gjennomgått en betydelig utvikling og er nå blitt en av hovednæringene i landet. I produksjonsverdi er den langt større enn de tradisjonelle modernæringene jordbruk, skogbruk og fiske sammenlagt.

Bruttoproduksjonsverdien i bygg og anlegg var i 1978 hele 36 milliarder kroner. Herav falt ca. 12 milliarder kroner på boliger, 14 milliarder på andre bygg

- 2 -

og vel 10 milliarder kroner på anlegg.

I 1979 var gjennomsnittlig 150.000 personer sysselsatt i bygge- og anleggsbransjen. Dette utgjør over 8 % av landets samlede arbeidsstyrke. Hertil kommer sysselsettingen i andre næringer som er med som leverandører av varer og tjenester.

Disse tallene illustrerer klart den store betydning næringen har for utbyggingen av vårt land på nær sagt alle felter.

Det er særlig i årene etter krigen at utviklingen i bransjen har skutt fart. Fra 1950 og frem til fjoråret har det samlede areal bygg under arbeid øket nesten 2 1/2 ganger, samtidig som det har funnet sted langt på vei

en tilsvarende øking i produksjonen pr. sysselsatt målt i byggeareal.

Bygge- og anleggsnæringen har flere særtrekk som gjør den til en interessant og levende bransje.

Den er ikke bare meget omfattende, men også uensatt i den forstand at virksomheten bygger på samarbeid mellom flere fagområder. Den leverer store, kompliserte^{og}/kostbare produkter av mange slag, noe som setter store krav til samarbeid og samordning. Den tekniske utvikling i bransjen har vært imponerende.

Næringen har vært preget av sterke svingninger - både sesongsvingninger og konjunktursvingninger. Etter hvert er den imidlertid blitt en stadig mer stabil næringsgren.

Sesongsvingningene er blitt jevnet ut vesentlig som

følge av tekniske tiltak bransjen selv har gjennomført. Gjennom statlige tiltak har det lyktes å sikre at næringens samlede ressurser er blitt rasjonelt utnyttet.

Men bygge- og anleggsbransjen er fortsatt en konjunkturfølsom næring. Endringer i konjunktursituasjonen virker ofte sterkt inn på industriens investeringsplaner, noe som igjen forplanter seg til byggevareprodusentene og omsetningsleddene innen byggebransjen.

Det er en vanskelig men viktig oppgave til enhver tid å tilpasse virkemidlene slik at vi får en effektiv utnyttelse av bransjens ressurser. Fra Regjeringens side er kreditt- og finanspolitikken særlig viktige virkemidler i denne sammenheng.

Som ledd i motkonjunkturpolitikken på midten av

1970-tallet, økte Regjeringen de enkelte statsbankers utlånsrammer. Dette førte til økte investeringer både i den offentlige sektor og i boligsektoren, noe som igjen bidro til å holde oppe etterspørselen og sysselsettingen i bransjen.

Ut fra en totaløkonomisk vurdering har det i den senere tid vært nødvendig å dempe veksten i statsbankenes samlede utlån. Som en del av det kredittpolitiske opplegg har det i år funnet sted en viss overføring av kredittgivningen fra boligbankene til det private bankvesen. Men fordi boligstandarden stadig har økt, og fordi byfornyelsesarbeidet i de større byene og utbedringen av eldre boliger har fått større omfang, har likevel aktivitetsnivået i boligsektoren holdt seg oppe på et høyt og jevnt nivå frem til i dag.

Også for årene fremover vil investeringene i boligsektoren få en avgjørende betydning for utviklingen i bransjen. Det er fortsatt stort behov for nye boliger her i landet, og det er nødvendig å få større fart i fornyingen av den eldre boligmasse.

Det er Regjeringens målsetting gjennom den økonomiske politikken - i første rekke gjennom kredittpolitikken - å sørge for et fortsatt høyt og fremfor alt jevnt investeringsnivå i boligsektoren. I arbeidet med Regjeringens neste langtidsprogram vil en nærmere presisering og konkretisering av målsettingene på dette området finne sted.

Jeg vil i denne forbindelse understreke at statsbankene fortsatt vil være en grunnpilar i Regjeringens

boligpolitikk. For det første vil dette sikre en høy stabilitet i boliginvesteringene og gjøre det mulig for brede folkegrupper å skaffe seg den nødvendige kapital til en pris som kan aksepteres. For det annet er den relativt nøkterne standard som statsbankene står for, av avgjørende betydning for det antall boliger som kan bygges eller utbedres. Slipper vi areal og kostnads-grensene fri vil vi lett risikere at pengene kanaliseres til dyrere boliger, og at færre mennesker får dekket sitt boligbehov på en tilfredsstillende måte. Dette er forhold vi har sett eksempler på i mange andre land.

Regjeringen ser det som en særlig oppgave å sørge for å bedre boligforholdene for de grupper av befolkningen som i dag bor dårligst. Fortsatt er standarden altfor lav på en stor del av boligmassen. Mest iøynefallende

er dette i de større byene der eldre leiegårder i stor grad er dårlig vedlikeholdt, og har utilfredsstillende saniterforhold.

Det er ofte de mest ressursvake gruppene som bor i slike leiegårder, - eldre, funksjonshemmede, familier og enslige innen de lavest lønte grupper, samt innvandrere. Regjeringen vil sørge for at det blir stillet til disposisjon midler som kan effektivisere arbeidet med å bedre bolig-situasjonen for disse gruppene. Om dette bør skje ved sanering og nybygging eller gjennom utbedring og modernisering av eksisterende hus, vil avhenge av de lokale forhold.

Det som kanskje i første rekke vil begrense veksten i byfornyingsarbeidet er organisasjonsmessige/^{og}administrative problemer.

Dette gjelder bl.a. spørsmål knyttet til selve planleggingen, samt / beboernes medvirkning og akseptering av de ofte betydelige forandringer som vil finne sted.

I denne forbindelse vil jeg nevne at et større prøveprosjekt for byfornyelse i de tre største byene er satt i gang. Dette er en oppfølging av forslag framsatt av storbyutvalget og i Regjeringens melding om storbypolitikken, som nå ligger til behandling i Stortinget. Prosjektet tar sikte på å avdekke og finne løsninger på de juridiske, administrative og økonomiske problemer som knytter seg til byfornyingsarbeidet i bred forstand.

Før jeg forlater boligsektoren vil jeg gjerne si et par ord om utbyggingsstrukturen for boliger. Hittil har en ikke uvesentlig del av boligbyggingen skjedd utenfor regulerte områder - som såkalt spredt bygging. Byggherren utfører da ofte selv mye av arbeidet med selve boligreisingen. Av flere grunner vil trolig denne form for boligbygging etter hvert få mindre omfang, bl.a. på grunn av faktorer som jordvern, forurensning og trafiksikkerhet.

På denne bakgrunn må vi regne med å øke andelen av kommunalt tilrettelagte tomter. Mange hevder at egeninnsats og medvirkning i forbindelse med boligbygging av flere grunner bør stimuleres. Jeg nevner her forhold som mindre kontantutlegg for husbyggerne, bedre forutsetninger for godt vedlikehold av boliger, økt kontakt med naboer

- dvs. bedre grunnlag for et godt miljø. Jeg tror dette er viktige ting å ta vare på, og jeg vil anmode planleggere og firmaer i byggebransjen i større utstrekning enn hittil å legge forholdene til rette for en større egeninnsats og medvirking blant fremtidige beboere.

I moderne industrisamfunn utgjør boligbyggingen grovt sett 1/3 av den samlede innsats i bygge- og anleggsbransjen. De resterende 2/3 fordeles noenlunde jevnt mellom offentlige bygg som sykehus, skoler etc. og industri og forretningsbygg m.v. på den ene siden og anleggsvirksomhet på den annen side.

Gjennom årene har vi hos oss, som i mange andre land, sett en ^{sterkere} / øking i anleggsvirksomheten enn i oppføring av bygninger, og en sterkere øking i gruppen "andre bygg" enn boliger.

Dette er et forhold som har sammenheng med utviklingen i det moderne samfunn, hvor offentlig virksomhet og vekst i de tjenesteytende næringer spiller en dominerende rolle.

Vi kan vente en fortsatt ekspansjon i de tjenesteytende næringer, mens det er mye som tyder på at urbaniseringsprosessen begynner å gå langsommere. Samtidig er det en klar tendens til stagnasjon i befolkningsøkningen.

Også dette vil ha sine virkninger for byggebransjen - men kanskje mer når det gjelder typevirksomhet enn omfanget av den totale innsats.

Gjennom statsbankenes betydelige andel av finansieringen av boliger og utbedring av den eldre boligmasse, ved statsbankenes lån til kommunale bygg-og anleggsprosjekter, og gjennom direkte statlige investeringer i samferdselssektoren, i kraftutbygging og oljesektoren, kan vi grovt

regne med at stat, fylker og kommuner svarer for over halvparten av investeringene i bygge- og anleggssektoren.

Slik jeg vurderer utsiktene de nærmeste årene fremover, er det lite som tyder på at den samlede offentlige virksomhet vil avta på disse områdene.

Snarere vil problemet bli å holde igjen på investeringslysten og unngå at det settes i gang for mange prosjekter på en gang. Under alle omstendigheter kan vi regne med høy aktivitet i sysselsettingen i bygge- og anleggsbransjen.

Kan norske entreprenører fortsatt vente å være alene på det norske marked, slik situasjonen stort sett har vært fram til i dag? De mange små byggeoppgaver på innenlandsmarkedet favoriserer en bedriftsstruktur av små enheter slik som den norske. På småprosjektmarkedet vil vi derfor neppe få noen særlig sterk konkurranse fra utlandet.

Hvordan situasjonen vil stille seg for større prosjekter er mer uklart, men det synes rimelig å regne med at bygge- og anleggsbransjen også i årene fremover i hovedsak vil bli en såkalt skjermet næring.

Et særdrag ved bygge- og anleggssektoren er at bygget eller anlegget skal gjennomføres på stedet fortrinnsvis med stedlige materialer. Eksport i denne sektoren blir dermed en eksport av tjenester og teknologi mer enn av produkter.

Utenlandsmarkedet vil neppe bli noen vesentlig faktor for norsk bygge- og anleggsnæring. I denne sammenheng blir Norge fortsatt et lite land, men vårt teknologinivå er høyt, og i dette ligger en sjanse også for denne næring til å øke sin virksomhet på de utenlandske markedet.

Vi har allerede eksempler på at det kan nytte for norske bedrifter å selge sine kunnskaper ute. Jeg tror vi her har mer å hente, og minner om det kunnskaps- og erfaringsnivå norske bedrifter har oppnådd i forbindelse med vassdragsutbyggingen og oljevirkksomheten.

Liten konkurranse fra utenlandske bedrifter kan i en situasjon med sterk etterspørsel etter tjenester fra næringen lett føre til en uheldig kostnadsøkning som forplanter seg over i andre næringer og virksomheter. Konsekvensen av dette kan bli en sterk kostnadsøkning som også vil ramme våre tradisjonelle eksportnæringer. En vesentlig svikt for disse vil svekke mulighetene for å opprettholde en balansert næringsstruktur. I neste omgang vil dette kunne påvirke bosettingen i uheldig retning.

Jeg må dessverre konstatere at kostnadsøkningen på 1970-tallet har vært sterkere innen bygge- og anleggssektoren enn prisutviklingen for øvrig. Årsakene til dette er mange, og det er vanskelig å peke ut bestemte sydebukker. Men jeg vil understreke at også bransjen har ansvar i denne sammenheng.

Det er viktig for kostnadsutviklingen at aktiviteten i bygge- og anleggsbransjen tilpasses et nivå som svarer til næringens produksjonskapasitet og de muligheter som ligger i en fortsatt produktivitetsøking. Det er mitt håp at bransjen selv i årene fremover vil bidra til å skape og bevare en slik balanse.

For å sikre både et høyt kvalitetsnivå og en høy aktivitet i bygge- og anleggsbransjen, er rekrutteringen

en avgjørende faktor. Myndighetene ser det som en viktig oppgave å sørge for en god fagmessig opplæring og en effektiv stimulering av interessen for byggefagene.

En del tiltak er i gang for å øke rekrutteringen til bransjen. Arbeidsformidlingen har i flere år gjennomført kurs i bygge- og anleggsgfag. Det gis også tilbud om bedriftsintern opplæring i ekspanderende bransjer med støtte fra det offentlige - og det arbeides med å stimulere til rekruttering av kvinner i byggefaget.

Disse tiltak fra myndighetenes side vil forhåpentligvis bedre arbeidskrafttilgangen både på kort og lang sikt. Men jeg tror det også er mange tiltak bransjen selv kan treffe for å skape en alminnelig positiv holdning til bygge- og anleggsgfagene, som vil påvirke ungdommen til å starte sin yrkeskarriere innen disse fagområdene.

Mulighetene for å skape en slik positiv interesse for fagene skulle være store. Mange mennesker er i dag bekymret for at datamaskiner og styrte anlegg skal overta det direkte produksjonsarbeid i framtiden. Men i bygge- og anleggsgfagene vil det fortsatt være sterkt behov for faglig dyktighet og godt håndverksarbeid, slik at det her alltid vil være gode og trygge arbeidsplasser.

Flere av de spørsmål som jeg har vært inne på i det foregående er nå til utredning. Byggefagrådet, hvor Entreprenørenes Landssammenslutning er med, har tatt initiativet til en struktur- og perspektivanalyse for bygge- og anleggssektoren. En arbeidsgruppe med representanter for myndighetene og bransjen er i gang med første fase av en slik analyse. Så vidt jeg forstår er det et viktig punkt i dette arbeid å få kartlagt

næringens muligheter til å tilpasse seg nye krav i fremtiden. Dette er en viktig oppgave, og jeg håper det samarbeid som er innledet vil legge et godt grunnlag for en videreutvikling av bygge- og anleggsbransjen i årene som kommer.

Jeg vil så til slutt få gratulere med 70-års dagen, og ønske foreningen og næringen lykke til.